

سخن سردبیر

در حوزه جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی همواره با این سؤال روبرو بوده‌ایم که پدیده‌های اجتماعی و عاملان اجتماعی تا چه اندازه تحت تاثیر یا تاثیرگذار بر روند اخلاق در جامعه‌ای است که در آن زندگی می‌کنیم به‌ویژه جامعه‌ای که مبتنی بر موازین اسلامی و اصول اخلاقی است؟ اخلاق‌گرایان بر این باورند که اخلاق در تمام سطوح فردی و اجتماعی جریان دارد و اگر پدیده‌های اجتماعی جنبه‌های ناپسند و منفی داشته باشند به نوعی می‌توان ریشه‌های بی‌اخلاقی را در آن، پیدا کرد. به عبارت دیگر آیا می‌توان گفت که ناهنجاری‌های اجتماعی ناشی از فروپاشی اخلاق در جامعه است یا میزانی از مسائل و ناهنجاری‌ها در جامعه مربوط به موضوعات اخلاقی است. ارتباط وثیقی بین این دو مقوله وجود ندارد یا حداقل هنوز اجماعی بر این مسئله صورت نگرفته است.

از جمله پارامترهای اجتماعی که در حوزه اخلاق زیستی مطرح است و می‌توان آنها را به عنوان تعیین‌کننده‌های روند اخلاقی جامعه به شمار آورد می‌توان به تعهد اجتماعی، درک متقابل، تفاهم، اعتماد اجتماعی، میزان دینداری و وجوه مختلف آن اشاره کرد. همه این پارامترها و عوامل در سطوح مختلف، سلامت جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهند. به‌ویژه سلامت روانی که به زعم بسیاری از اندیشمندان تضمین‌کننده بقای یک جامعه البته بقای ارزشمند آن، است.

سخن گفتن در باب ویژگی‌های جامعه اخلاقی و اخلاق اجتماعی از سویی و تاثیر این ویژگی‌ها بر زیست جهان‌کنشگران یک اجتماع، پیچیده و مستلزم تفکر در وجوه مختلف چنین پدیده‌هایی است که یکی از این وجوه، تاثیرات دینداری و اعمال مذهبی در اخلاق یک اجتماع است. زیست جهان‌آنگونه که هابرماس تعبیر می‌کند می‌تواند مورد استعمار و تحت تاثیر نظام اجتماعی قرار گیرد و از این‌رو

نیاز به مراقبت و تضمین بقا دارد که نظامات اخلاقی و دینداری می‌تواند این وظیفه را به عهده بگیرد. زیست جهان به حوزه‌ای از رفتار اشاره دارد که در آن هماهنگی میان کنشگران و نظم و قاعده از طریق باورها و ارزش‌های مشترک حاصل می‌شود؛ در زیست جهان انسان‌ها برای ساختن هویت‌ها، مذاکره درباره تعریف موقعیت‌ها، هماهنگ کردن کنش‌ها و ایجاد انسجام اجتماعی، از رسوم و سنت‌های فرهنگی کمک می‌گیرند. زیست جهان از طریق حفظ هویت‌ها و انگیزه‌هایی که برای ثبات نهادی ضروری‌اند بقای جامعه را ممکن می‌سازند. زیست جهان نه تنها مستلزم معانی مشترک که نیازمند استراتژی‌هایی برای هماهنگ کردن منابع و کنترل نیروهای طبیعی و اجتماعی است. این وظیفه جامعه در سطح سیستم‌ها است. نظام نهاد اقتصادی و دولت با توجه به اینکه بر زیست جهان فائق می‌آیند، برای بحران‌های به‌وجودآمده در سطح نظام، دست به کنش‌ها و تمهیداتی می‌زنند که تاثیر نامطلوبی بر زیست جهان یا همان ارتباط بین اشخاص خواهد زد. که می‌توان این اثرات نامطلوب را در قالب آسیب‌ها در سطح جهان زیست شده مورد مشاهده قرار داد. باید تکامل زیست جهانی را بر مبنای عقلانی‌سازی فرهنگی و اخلاقی و ارزشی یا معرفتی تحلیل نماییم، یعنی با افزایش بازانديشي، عام‌گرایی باورها، و ارزش‌ها به تحلیل این حوزه پردازیم. ولیکن در جهان سرمایه‌داری متاخر به حدی تمایز سیستم‌ها از نظر کارکردی، تفوق نهادی در سطح بالایی افزایش یافته است که باعث شده عقلانی‌سازی زیست جهان را حتی در سطح بالاتر هم تحت تاثیر قرار دهد. «متاسفانه، سرمایه‌داری غربی مانع تحقق تمامی ظرفیت‌های عقلانی‌سازی اجتماعی و فرهنگی‌ای شده است که به لحاظ انسانی سودمندند. به‌ویژه آنکه سرمایه‌داری، عقلانی‌سازی اجتماعی را به زیان رشد و پیشرفت فرهنگی گسترش داده است.

عقلانیت علمی - اداری - و نخبگانی که کنترل زندگی روزمره را در اختیار دارند، مسائل اخلاقی را به تصمیم‌های مبتنی بر هزینه / فایده برمی‌گردانند، و مباحث سیاسی را در قالب مسائل صرفاً اداری یا فنی بازتعریف می‌کنند. سیستم به همراه شیوه‌های تفکر تکنولوژیکی - اداری‌اش، بانفوذ به زیست جهان موجب اختلال در هویت‌ها، شیوه زندگی سنتی، شکل‌های مختلف انسجام اجتماعی و سنت‌های فرهنگی می‌شود. آسیب‌دیدگی زیست جهان بقای خود جامعه را تهدید می‌کند.

به نظر می‌رسد حمایت و ضمانت زیست جهان در جامعه پیچیده کنونی ما نیازمند به‌کارگیری پتانسیل‌هایی است که در بطن و عمق ساختار جامعه و فرهنگ وجود دارد که یکی از این‌ها و بلکه مهمترین این‌ها، اخلاق و جلوه‌های آن می‌باشد. از آنجایی که شرایط پیچیده‌ای بر زندگی اجتماعی افراد در جوامع کنونی حاکم است، تعقل و اندیشیدن در باب یافتن مسیر درست در زندگی نیز مستلزم داشتن دید وسیع و نگرستن به تمام جوانب رفتارها و رویکردهای زندگی است. به همان دلیلی که انسان‌ها از روی فکر و اندیشه دست به عمل می‌زنند و این تبدیل به یک اصل در زندگی اجتماعی شده است، انتظار این است که عمل افراد، جنبه‌های اخلاقی نیز داشته باشد به این دلیل که زیستن بدون در نظر گرفتن اخلاق در سطوح مختلف با مشکلات بسیاری همراه است و می‌توان به جرأت گفت که امکان‌پذیر نیست.

سردبیر

